

УДК 343.13

Попелюшко В. О.

*доктор юридичних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського
Національного університету «Острозька академія»*

ПЕРШЕ ВІТЧИЗНЯНЕ КАПІТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ФУНКЦІЙ¹

У науці кримінального процесу тема кримінальних процесуальних функцій належить до числа «вічних» і таких, що перебувають у постійному творчому обігу. І це не випадково, адже дана правова категорія неодмінно використовувалася історично та використовується ученими-процесуалістами дотепер як при розгляді концептуальних (щодо суті, форми кримінального процесу) і загальних (щодо завдань, засад кримінального провадження), так і більш вузьких (щодо статусу суб'єктів процесу, процесуальних дій і рішень) теоретичних, правових і прикладних питань та проблем кримінального провадження. Останнім часом в процесуальній теорії значна увага, в тому числі й у формі дисертаційних досліджень, приділялась й окремим кримінальним процесуальним функціям (обвинувачення, захисту) та функціям окремих суб'єктів кримінального процесу (слідчого, прокурора, суду, слідчого судді). Між тим кримінальна процесуальна діяльність є сукупною роботою у

© Попелюшко В. О., 2015

© Національний університет «Острозька академія», 2015

¹ Рецензія на монографію: Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. : монографія / І. В. Гловюк. – Одеса : Юридична література, 2015. – 712 с.

-
- Перше вітчизняне капітальне дослідження системи кримінальних процесуальних функцій / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15pvokpf.pdf>.

кримінальному провадженні усіх без винятку його суб'єктів та охоплює усі без винятку урегульовані процесуальним законом дії та рішення державних органів, посадових осіб і громадян, які приймають участь у кримінальних процесуальних відносинах. Тому дослідження І. Гловюк теми кримінальних процесуальних функцій як цілісної системи взаємообумовлених та взаємопов'язаних напрямів діяльності усіх суб'єктів кримінального провадження, передбачена законом різноспрямованість яких характеризує єдність публічних інтересів та інтересів особи, при цьому одночасно і з позицій теорії та методології, і з точки зору практики реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р., слід визнати логічним розвитком процесуальної науки в цьому напрямі, дослідженням актуальним і своєчасним. Цінність рецензованої монографії пояснюється й тим, що в ній автор здійснила ґрунтовну наукову інтерпретацію процесуальних інститутів, прямо чи опосередковано пов'язаних з процесуальними функціями, зробила аналіз правозастосовної практики, в тому числі «неформальної», що склалася при застосуванні нового КПК України, продемонструвала недоліки правового регулювання та запропонувала реальні виважені шляхи їх усунення. Тому неможливо не констатувати, що з поставленим науковим завданням, яке полягало у формуванні упорядкованої та несуперечливої концепції кримінальних процесуальних функцій як основи системи кримінального провадження, розробці науково обґрунтованих пропозицій щодо нормативної регламентації кримінальних процесуальних функцій та практичного застосування норм кримінального процесуального законодавства у цій сфері І. Гловюк впоралася досить успішно, і ось чому.

Застосувавши метод дослідження від загального до окремого, у розділі першому монографії автор розглянула теоретико-методологічні

-
- Перше вітчизняне капітальне дослідження системи кримінальних процесуальних функцій / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15pvokpf.pdf>.

основи теорії кримінальних процесуальних функцій, з поміж яких продемонструвала наукову розробленість проблем функцій в доктрині, висвітлила методологічні ідеї теорії, розкрила поняття та ознаки кримінальних процесуальних функцій та визначилась з місцем даної категорії в системі інших категорій функціоналізму у кримінальній процесуальній теорії. В цьому плані слід підтримати автора про те, що теорія кримінальних процесуальних функцій є придатною для реформування вітчизняного кримінального процесу на основі принципу змагальності, що наявність кримінальних процесуальних функцій можна і потрібно розглядати не лише в межах принципу змагальності у судових стадіях процесу, а й у межах досудового провадження, де цей принцип діє обмежено, що в аспекті виключно принципу змагальності можна досліджувати лише основні кримінальні процесуальні функції. Але окремо взятий суб'єкт кримінальної процесуальної діяльності поряд з основоположною функцією кримінального провадження (процесу) одночасно виконує і інші кримінальні процесуальні функції, обумовлені його правовим становищем та конкретною стадією процесу, в якій він діє безпосередньо, окрім основоположних (загальнопроцесуальних) – захисту, обвинувачення, судового розгляду. Тому необхідно виділяти загальні кримінальні процесуальні функції, а також функції суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності (с.22-25).

Грунтовно проаналізувавши висловлені в науці точки зору щодо поняття кримінальної процесуальної функції та визначивши її ознаки (я б назвав це – змістові складові, елементи), І. Гловюк дала авторське визначення кримінальної процесуальної функції – це «обумовлений завданнями кримінального провадження певний самостійний напрямок діяльності суб'єкта (суб'єктів) кримінального провадження, що має

-
- Перше вітчизняне капітальне дослідження системи кримінальних процесуальних функцій / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15pvokpf.pdf>.

самостійні завдання, визначає права та обов'язки суб'єкта (суб'єктів) і реалізується за допомогою кримінальних процесуальних засобів у формі, регламентованій кримінальним процесуальним законодавством» (с. 49), а розглянувши цю категорію в системі інших категорій функціоналізму (функцією кримінального процесу (судочинства, кримінальної процесуальної діяльності) та кримінального процесуального права), автор чітко визначилася з основним понятійним апаратом монографічного дослідження (с. 49-63).

Дотримуючись «максималістського» підходу до кола кримінальних процесуальних функцій, у розділі другому роботи автор, проаналізувавши наявні доктринальні підходи з цих питань, розглянула проблеми систематизації та класифікації кримінальних процесуальних функцій. Вона підставно приходить до висновку, що система кримінальних процесуальних функцій є упорядкованою їх сукупністю, яка характеризується відносною самостійністю змісту кожного елементу та ієрархічними і горизонтальними зв'язками між ними, а також загальним спрямуванням на реалізацію завдань, мети та призначення кримінального провадження. Рівнями даної системи, на думку автора є: основоположний (первинний), який характеризується наявністю таких функцій, без яких неможливий рух кримінального провадження, а основне питання кримінального провадження не може бути вирішено – кримінальне переслідування, захист та правосуддя; вторинний рівень, який включає функції, які безпосередньо не спрямовані на вирішення основного питання кримінального провадження, однак спрямовані на виконання завдань кримінальної процесуальної стадії або кримінального процесуального провадження, реалізацією умови кримінального провадження і можуть здійснюватися одночасно або окремо від основних кримінальних

▪ Перше вітчизняне капітальне дослідження системи кримінальних процесуальних функцій / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15pvokpf.pdf>.

процесуальних функцій – розслідування, прокурорський нагляд, відомче процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, коригуюча функція, судовий контроль, забезпечення слідчим суддею доказів, забезпечення законності та обґрунтованості обмеження прав і законних свобод учасників кримінального провадження та інших осіб, міжнародне співробітництво, законоохоронна функція; обслуговуючий рівень, до якого належать функції, спрямовані на забезпечення реалізації перших двох рівнів (допоміжна функція) – свідка, адвоката свідка, понятого, заставодавця, перекладача, експерта тощо: паралельний рівень, до якого віднесені функції, пов'язані з вирішенням питання про відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та відшкодування шкоди, завданої незаконним кримінальним переслідуванням (має цивільно-правовий елемент): забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, заперечення проти цивільного позову, реабілітаційна функція (с. 145). А наведені рівні функцій класифікувала за критеріями 1) рівня системи; 2) ступеня значення для досягнення мети та вирішення завдань кримінального провадження; 3) об'єкта; 4) складності структури; 5) сумісності; 6) суб'єкта здійснення; 7) моносуб'єктності або полісуб'єктності реалізації; 8) сфери реалізації; 9) характером взаємодії, та здійснила характеристику кожного з них (с. 146-156).

У наступному, третьому розділі монографії, автор всебічно та ґрунтовно розглянула функціональну спрямованість кримінальної процесуальної діяльності окремих суб'єктів кримінального провадження – прокурора, слідчого, керівника органу досудового розслідування, оперативних підрозділів, суду та слідчого судді, потерпілого, цивільного позивача та цивільного відповідача, свідка та його адвоката, представника особи, щодо якої здійснюється провадження, А у заключних розділах,

▪ Перше вітчизняне капітальне дослідження системи кримінальних процесуальних функцій / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15pvokpf.pdf>.

четвертому та п'ятому, нею детально досліджено кримінальні-процесуальні функції основоположного (первинного) рівня (кримінального переслідування, захисту, правосуддя) і похідні кримінальні процесуальні функції та реалізацію тих та інших у кримінальному провадженні України. При цьому дослідженню піддані не лише їх поняття та сутність, а й форми і проблеми реалізації, пов'язані із сучасними вітчизняними умовами функціонування органів кримінальної юстиції. Більшість положень та висновків, висловлених в монографії, автор підкріплює достовірним емпіричним матеріалом. Нею не залишено поза увагою жоден із «гострих кутів» правозастосування, пов'язаного з реалізацією кримінальних процесуальних функцій, а там, де його зміна чи корекція потребують покращення, зроблено виважені пропозиції щодо змін і доповнень до чинного КПК України.

З-поміж достоїнств роботи слід виділити також: абсолютну точність посилань автора на літературні джерела, незалежно від того, наводяться вони дослівно чи у викладі автора дослідження, коректність у полеміці, досконалість викладення матеріалу українською мовою.

Правда, як мабуть кожне комплексне наукове дослідження, праця І. Гловюк містить низку дискусійних положень. Як на мене, досить спірним є положення про те, що кримінальна процесуальна функція визначає права та обов'язки суб'єкта (суб'єктів) реалізації функції (с. 48, 49), що можна визнати її змістом (с. 63), оскільки права та обов'язки суб'єктів кримінального процесу складають іншу, рівнопорядкову функції правову категорію, а саме, процесуальний статус суб'єктів. Навряд чи можна вважати статус суб'єктів й змістом самого поняття процесуальної функції, якщо мова йде про кримінальні процесуальні функції, а не про функції кримінального процесуального права. Функція реалізується через

▪ Перше вітчизняне капітальне дослідження системи кримінальних процесуальних функцій / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15pvokpf.pdf>.

кримінальні процесуальні відносини. Тому обов'язковим елементом кримінальної процесуальної функції слід, очевидно, розглядати діяльність (роботу) суб'єктів у кримінальному провадженні як форму реалізації наданих їм законом прав та виконання покладених на них обов'язків. Важко погодитись також з тим, що розслідування – функція слідчого (с. 214), оскільки згідно закону «досудове розслідування – стадія кримінального провадження» (п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК). Викликає сумнів й найменування функції свідка, понятого, експерта тощо як «допоміжної», тому що кожна, будь-яка функція, що виконується у кримінальному провадженні, є обов'язковою, а отже необхідною для виконання його завдань. Та й можна поставити запитання: чи має місце у кримінальному провадженні функція встановлення (з'ясування) його фактичних обставин? Якщо має – хто її суб'єкт (суб'єкти)?

Проте зазначені зауваження жодним чином не знижують високий науковий рівень рецензованої монографії, а лише підкреслюють складність та багатогранність піднятих і вирішених у ній проблем. Їх розкриття, системність і обґрунтованість викладу основних положень, наукова новизна та практичне значення отриманих результатів дозволяють кваліфікувати рецензовану монографію як самостійну, капітальну, практично значущу наукову працю, що посяде гідне місце по меншій мірі у вітчизняній кримінальній процесуальній науці та суміжних з нею галузях наукових знань. Можу запевнити автора: робота є такою, якою хоче бачити свою роботу кожен автор – її читатимуть і на неї будуть широко посилатися як учені, аспіранти, студенти, так і практики.

-
- Перше вітчизняне капітальне дослідження системи кримінальних процесуальних функцій / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 2(12) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15pvokpf.pdf>.